

УДК 812.111(71)

DOI <https://doi.org/10.12958/2227-2844-2026-1-58-64>**Кеба Олександр Володимирович,**

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна.
keba.oleksandr@kpnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-2372-0425>

Трембовецький Павло Павлович,

здобувач вищої освіти
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
м. Кам'янець-Подільський, Україна.
fildf23.trembovetskyi@kpnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0004-6712-9770>

ЖАНРОВО-СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ РОМАНУ МАЙКЛА ОНДАТЖЕ «КОТЯЧИЙ СТІЛ»

«Котячий стіл» («The Cat's Table») став шостим романом англо-канадського автора Майкла Ондатже. Опублікований у 2011 році, він отримав схвальні відгуки у тогочасній літературній критиці (Charles, 2011). Оглядачка газети The Guardian, зокрема, наголошувала на «ідеальній зваженості» прози Ондатже, однак убачала певні недоліки в організації сюжету, спричинені «браком центрального конфлікту». Крім того, на думку критикині, хибою автора є те, що він «ухиляється від суджень» (Enright, 2011). Більш точною видається характеристика роману рецензенткою газети The New York Times. Вона називала роман «чарівним» (enchanted) і вказувала на те, що його фрагментарна, схожа на сон якість, спричинена специфічним поглядом дорослого, спрямованим у своє дитяче минуле (Schillinger, 2011). Згодом таку нарративну інтенцію на етапі творчого задуму роману підтвердив і сам автор в одному з інтерв'ю (O'Malley, 2012). Дискусія, яка розгорнулася в літературній критиці, була продовжена і в академічному літературознавстві, що свідчить про неусталеність оцінки художньої своєрідності роману і потребу його подальшого студіювання. Відтак актуальність теми цього дослідження зумовлена необхідністю поглибленого аналізу жанрових і стильових особливостей роману «Котячий стіл».

Проблема, порушена у пропонованій розвідці, вже привертала увагу літературознавців. Так, Сьюзен Штреле, професорка Бінгемтонського університету (США), внаслідок пильного аналізу нарративної структури роману Ондатже висновувала, що ретроспективний погляд дорослого оповідача (погляд із «неправильного кінця телескопа») деконструє жанр Bildungsroman, перетворюючи його з історії про формування особистості на дослідження ненадійності та конструктивності пам'яті (Strehle, 2014, p. 448]. Схожу думку висловив Дж.П. О'Меллі, охарактеризувавши роман як «історію про магію юності та незнайомих, які допомагають нам стати дорослими так, як ми усвідомлюємо це набагато пізніше» (O'Malley, 2012). А. Д. Гупта дає оригінальне визначення поетики Ондатже – «проста складність» – і наголошує, що автор почасти вдається до «стримування» у розповіді, з тим щоб «спонукати «активного читача» піти йому назустріч» (Gupta, 2024). Згадуючи про важливість авторської нарративної установки,

згідно з якою «не можна покладатися на один голос» (Ondaatje, 2022), дослідниця водночас акцентує на переконливості першоособової розповіді в романі: «Як творець вигаданої правди, Ондатже, здається, вважає переконливість цієї вигадки своїм єдиним обов'язком...» (Gupta, 2024).

Зважаючи на коротко охарактеризовані тенденції академічних студій роману «Котячий стіл», можемо констатувати потребу у подальшому вивченні жанрових, структурних, поетико-стильових особливостей цього твору. Мета пропонованої розвідки полягає у виявленні жанрової специфіки роману М. Ондатже «Котячий стіл» у зв'язку з особливостями загальної композиції і наративної структури твору.

Творчість Майкла Ондатже, з огляду на широту і багатоплановість його художніх пошуків, потребує використання комплексу літературознавчих підходів. В контексті поставленої у цій розвідці мети найбільш релевантними видаються принципи жанрологічного аналізу та інструментарій сучасної наратології.

У новітньому літературознавстві дослідження тенденцій розвитку жанрів займає вельми істотне місце. Детальний огляд стану справ у цій галузі літературної науки представлено в праці Тетяни Бовсунівської (Бовсунівська, 2009). Літературознавиця розглядає класичні генологічні теорії, в яких знаходить продовження і розвиток проаристотелівська тенденція, і новітні, що постали як реакція на бурхливий розвій жанрів у літературі ХХ-ХХІ ст., такі як психологічна, структуралістська, функціональна, рецептивна, інтермедіальна, семіотична, метафорична. Спеціальну увагу науковиця приділяє феміністичній критиці жанру, жанровим теоріям М. Бахтіна, Н. Фрая, Ц. Тодорова та ін. Виділяючи як окремий напрям сучасної генології когнітивний підхід до жанрової специфікації та класифікації, дослідниця обґрунтовано стверджує, що наразі найбільш актуальними є тріадичні мікросистеми членування (жанр / піджанр / модифікація). «Когнітивний підхід до жанру від початку означає міждисциплінарний механізм аналізу, оскільки когнітивні конструкти є властивістю мислення взагалі, а не лише літературознавства. Побудована на такому підході схема жанрів має враховувати стійкі й плинні властивості, а також повинна спрацьовувати на матеріалі пізніших епох літератури...» (Бовсунівська, 2009, с. 487). Перспективи когнітивного підходу до вивчення тенденцій розвитку жанрів науковиця пов'язує насамперед із тим, що сучасна романістика очевидно демонструє тяжіння до синтезу різних жанрових ознак, а письменники реалізують свої художні інтенції на перетині таких жанрових різновидів роману, як соціально-історичний, психологічний, морально-філософський, інтелектуальний, детективний, любовний, роман виховання, роман про митця та ін.

Важливі методологічні орієнтири вивчення жанрових і структурних особливостей романів М. Ондатже надає сучасна наратологія. Її становлення у другій половині ХХ ст. було зумовлене значним ускладненням художньої форми творів новітньої літератури, насамперед редукацією авторської присутності в тексті, поширенням різноманітних варіантів «передорученої розповіді», зростанням читацької активності в процесі рецепції тексту. На відміну від традиційної теорії оповіді, для якої найбільш важливим є вивчення різноманітних форм оповіді (монолог – діалог, опис – розповідь; мова автора – мова персонажів), літературно-художній твір інтерпретується наратологами (Франц Штанцель, Жерар Женетт, Вольф Шмід) як процес художньої комунікації між наратором (оповідачем у різних його іпостасях) і нарататором (фігурою сприйняття в тексті або позатекстовим читачем) (Кеба, Черноконь, 2024, с. 16). Отже, зважаючи на мету і завдання пропонованої розвідки її методологія ґрунтується на комплексному підході з орієнтацією на новітні досягнення жанрології і наратології.

Сюжет роману «Котячий стіл» чітко зорієнтований на відтворення подій морської подорожі у сприйнятті підлітка. Враховуючи це, можемо констатувати, що Ондатже у створенні роману спирається на добре апробовані, усталені жанрові моделі. Найбільш очевидна з них – це «морська історія» (Sea Fiction, Nautical fiction, Maritime Novel). Автор використовує класич-

ний топос «корабля-світу», тобто замкненого простору, де на локалізованій території показані представники різних соціальних класів, етносів, та індивідуальних доль. Така ізоляція поглиблює суперечності та прискорює сюжетний розвиток (Bobaru, 2023).

Знаючи відомі деталі біографії Майкла Ондатже (зокрема, обставини переїзду з Цейлону до Англії), неважко виявити в романі ознаки автобіографічності. Письменник свідомо надає протагоністові-нараторові роману своє ім'я; «відправляє» його в тритижневе плавання на кораблі «Оронсей», що мало місце в житті самого автора; вказує в тексті твору, що «дорослий Майкл» є відомим письменником, для якого важливим є його статус бікультурного, «гібридного» автора. Втім, наратор ніяк не приховує своєї «вигаданості». Він попереджає читача, що це «фікційні мемуари». Таким структурним прийомом Ондатже розмиває межу між реальним спогадом і художньою конструкцією, перетворюючи роман з «розповіді про минуле» в розповідь про те, як минуле пам'ятається.

Автор дає своєму творові недвозначне жанрове визначення «роман» і тим самим звільняє себе від «автобіографічного пакту» (термін Філіпа Лежена (Малішевська, 2020, с. 38), тобто від обіцянки говорити виключно правду. Це дозволяє йому дослідити не те, «як усе було насправді», а те, «як могло бути» або «як відчувалося». Він бере реальний каркас (хлопчик Майкл, 11 років, корабель з Цейлону до Англії) і наповнює його вигаданими, гіперболізованими, символічними подіями та персонажами.

Модель морської історії сполучається в романі з константами Bildungsroman'у. Тритижнева подорож морем із Цейлону до Лондона для наратора Майкла і двох його друзів-ровесників Кассія і Рамадіна стає коротким, але дуже змістовним курсом дорослішання. Хлопчики переходять від дитячої невинності й безпосередності сприйняття світу до першого зіткнення зі світом дорослих. Цей перехід позначений амбівалентністю: з одного боку, пригоди і відкриття нових життєвих горизонтів, з іншого – небезпеки, загрози і навіть смерть. Як і в будь-якому романі виховання, юні особи зазнають впливу різних людей, часто протилежних життєвих поглядів і світоглядних концепцій. При цьому роман Ондатже долає обмежені рамки жанрової моделі роману виховання. Вона передбачає, як правило, затяжний довгочасний процес. Еволюційний розвиток особистості, її послідовне становлення показується через освіту, низку випробувань, мандрівок, окремі епізоди яких можуть перетворюватися на ініціацію. Зазвичай роман виховання завершується інтеграцією протагоніста в соціум, або свідомим неприйняттям його.

Близький до роману виховання жанр дорослішання фокусується на самоусвідомленні ідентичності персонажа, формуванні самодостатності (Floriş, 2025, р. 98). Для хронотопу історії дорослішання суттєвим елементом є концентрація в часі, акцент на відносно короткому й інтенсивному періоді, що виступає каталізатором самоосягнення. Відповідно подорож на «Оронсеї» для Майкла і його друзів не включає усього процесу виховання, а є важливим, переломним моментом у житті кожного підлітка, коли вони втрачають дитячу наївність і стають іншими, дорослими.

У класичному Bildungsroman'і соціалізація особистості протагоніста супроводжується віднайденням свого місця у світі, досягненням зрілості й навіть гармонії, почасти позначеної певним трагізмом. Щодо роману «The Cat's Table» про гармонію говорити не випадає. Хлопчики завершують свою подорож скоріше травмованими, аніж «вихованими». Зіткнення зі світом дорослих, в якому панують жорстокі пристрасті, злочини, порушення норм моралі, смерть, шокує кожного з них і залишає непозбутні внутрішні травми.

Роман Ондатже суттєво відрізняється від традиційної «історії дорослішання» ще й тим, що автор в її деконструкції послуговується такими інструментами сучасної літературної поетики, як фрагментарність і подвійна фокалізація. Класична історія дорослішання зазвичай має лінійну структуру. Натомість Ондатже структурує її фрагментами пам'яті. Подвійність нара-

тивної фокалізації досягається тим, що, читач стикається не так із самим «дорослішанням», як із рефлексією дорослої людини щодо того, як відбувався процес дорослішання.

Наративний механізм історії дорослішання у варіанті Ондаатже налаштовується за допомогою напруги, що виникає між «тоді» і «тепер». Дорослішання відбувається не тоді, коли Майклу було одинадцять років, а тепер, коли досвідчений письменник розказує (пише!) цю історію. Відповідно структура тексту формується дискурсом двох поглядів: наївного, безпосереднього, налаштованого на пригоди одинадцятилітнього Майкла і рефлексивно-аналітичного, трохи відстороненого дорослого. Наприклад, Майкл не розуміє прихованого змісту багатьох подій, що відбуваються на кораблі через присутність на ньому в'язня і спроб групи людей звільнити його. Натомість дорослий Майкл знає, що тоді скоїлося і як це вплинуло фактично на всіх пасажирів корабля, але втрата безпосередності тодішнього переживання робить його погляд меланхолійним і сумним.

Драматизм і хаотичність подій минулого контрастує зі сповільненою, розсудливо-оцінною нарацією з теперішнього часу. Ось як це виглядає навіть у межах окремого фрагменту тексту: «The three weeks of the sea journey, as I originally remembered it, were placid. It is only now, years later, having been prompted by my children to describe the voyage, that it becomes an adventure, when seen through their eyes, even something significant in a life. A rite of passage. But the truth is, grandeur had not been added to my life but had been taken away. As night approached, I missed the chorus of insects, the howls of garden birds, gecko talk. And at dawn, the rain in the trees, the wet tar on Bullers Road, rope burning on the street that was always one of the first palpable smells of the day» (Ondaatje, 2012, p. 72). Цілком слушною є думка Сьюзен Штреле, що наративна стратегія Ондаатже є не просто стилістичним прийомом, а засобом вираження філософської позиції: наша ідентичність формується не стільки самими подіями, скільки тим, як ми переписуємо та інтерпретуємо ці події через «неправильний кінець телескопа» нашої пам'яті (Strehle, 2014, p. 448).

Якщо 11-річний Майкл лише реєструє події, то дорослий Майкл інтерпретує їх. Роман показує, що наша особистість формується не самими подіями дитинства, а тим, як ми переписуємо та осмислюємо ці події протягом усього подальшого життя.

Таким чином, структурно-композиційні й наративні особливості роману «Котячий стіл» зумовлюються синтезуванням низки жанрових стратегій. Елементи морського роману, роману-травелогу, Bildungsroman'у, історії дорослішання, шпигунського квесту, роману пам'яті визначають такі ознаки художньої структури твору, як фрагментарність, ретроспективність і проспективність, символізація простору, подвійність оптики наратора. На цій основі формується неоднозначна у своїй багатоплановості картина мультикультурного світу, що відображає складні процеси особистісної, національної, культурної ідентичності в сучасному світі.

Список використаної літератури

1. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів: Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
2. Кеба О. В., Черноконь В. В. Поетика невизначеності: від модернізму до постмодернізму і далі : монографія. Кам'янець-Подільський : Видавець Ковальчук О. В., 2024. 212 с. URL: <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8147>
3. Малішевська І. Автобіографія: витоки, становлення та критика жанру. *Літературознавчі обрії: праці молодих учених*. Київ : Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 2010. Вип. 17. С. 37–40.
4. Bobaru N. Sea Fiction as World Literature. *Analele Universității «Ovidius» Constanța. Seria Filologie*. 2023. Vol. XXXIV, 2. P. 17–34. DOI: <https://doi.org/10.61801/UOCFILO.2023.2.02>
5. Charles R. «The Cat's Table», by Michael Ondaatje. *The Washington Post*, 25.10.2011.
6. Enright A. «The Cat's Table by Michael Ondaatje» [review]. *The Guardian*, 26.08.2011.

7. Floriș R. Bildungsroman and Coming-Of-Age: Understanding Development Fiction Through Sociology. *Romanian Journal of English Studies*. 2025. Vol. 22, Issue 1. P. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.2478/rjes-2025-0009>
8. Gupta A. D. Fiercely Tender: The Simple Complex World of Michael Ondaatje's Novels. *The Bangalore Review*, August 2024. URL: <https://bangalorereview.com/2024/08/fiercely-tender-the-simple-complex-world-of-michael-ondaatjes-novels/>
9. O'Malley JP. «I came from a tussle with the sea»: An interview with Michael Ondaatje. *Gulf Coast. A Journal of Literary and Fine Arts*. Issue 24.2. Summer/Fall 2012. URL: <https://gulfcoastmag.org/journal/24.2/i-came-from-a-tussle-with-the-sea-an-interview-with-michael-ondaatje/>
10. Ondaatje M. *The Cat's Table*. London : Vintage Books, 2012. 372 p.
11. Ondaatje M. We Can't Rely on One Voice. Interview for the Louisiana Museum of Modern Art. *Louisiana Channel*. URL: <https://channel.louisiana.dk/video/michael-ondaatje-we-cant-rely-one-voice> (Last accessed: 28 July 2022).
12. Schillinger L. Sea Voyage to Send a Boy Adrift. *The New York Times*, 07.10.2011.
13. Strehle S. Ondaatje's Cat's Table: The View from «the Wrong End of the Telescope». *Critique: Studies in Contemporary Fiction*. 2014. Vol. 55, no. 4. P. 448–461.

References

1. Bovsunivska, T. V. (2009). Teoriia literaturnykh zhanriv: Zhanrova paradyhma suchasnoho zaru-bizhnoho romanu [Theory of literary genres: Genre paradigm of the modern foreign novel]. Kyiv: Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Kyivskiy universytet» [in Ukrainian].
2. Keba, O. V., & Chornokon, V. V. (2024). Poetyka nevyznachenosti: Vid modernizmu do post-modernizmu i dali [Poetics of uncertainty: From modernism to postmodernism and beyond]. Kaminets-Podilskyi: Vydavets Kovalchuk O. V. Retrieved from <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/8147> [in Ukrainian].
3. Malishevska, I. (2010). Avtobiohrafia: vytoky, stanovlennia ta krytyka zhanru [Autobiography: Origins, development, and critique of the genre]. *Literaturoznavchi obrii: Pratsi molodykh uchenykh – Literary horizons: Works of young scholars*, (17), 37–40 [in Ukrainian].
4. Bobaru, N. (2023). Sea Fiction as World Literature. *Analele Universității „Ovidius” Constanța. Seria Filologie*, XXXIV, 2, 17–34. <https://doi.org/10.61801/UOCFILO.2023.2.02>
5. Charles, R. (2011). «The Cat's Table», by Michael Ondaatje. *The Washington Post*, October 25, 2011.
6. Enright, A. (2011). «The Cat's Table» by Michael Ondaatje" [review]. *The Guardian*, August 26, 2011.
7. Floriș, R. (2025). Bildungsroman and Coming-Of-Age: Understanding Development Fiction Through Sociology. *Romanian Journal of English Studies*, 22(1), 90–100. DOI: <https://doi.org/10.2478/rjes-2025-0009>
8. Gupta, A. D. (2024). Fiercely Tender: The Simple Complex World of Michael Ondaatje's Novels. *The Bangalore Review*, August 2024. Retrieved from <https://bangalorereview.com/2024/08/fiercely-tender-the-simple-complex-world-of-michael-ondaatjes-novels/>
9. O'Malley, JP. (2012). «I came from a tussle with the sea»: An interview with Michael Ondaatje. *Gulf Coast. A Journal of Literary and Fine Arts*. Issue 24.2. Summer/Fall 2012. Retrieved from <https://gulfcoastmag.org/journal/24.2/i-came-from-a-tussle-with-the-sea-an-interview-with-michael-ondaatje/>
10. Ondaatje, M. (2012). *The Cat's Table*. London: Vintage Books.
11. Ondaatje, M. (2022). We Can't Rely on One Voice. Interview for the Louisiana Museum of Modern Art. *Louisiana Channel*. Retrieved from <https://channel.louisiana.dk/video/michael-ondaatje-we-cant-rely-one-voice> (Last accessed: 28 July 2022).
12. Schillinger, L. (2011). Sea Voyage to Send a Boy Adrift. *The New York Times*, October 7, 2011.
13. Strehle, S. (2014). Ondaatje's Cat's Table: The View from «the Wrong End of the Telescope». *Critique: Studies in Contemporary Fiction*, 55(4), 448–461.

Кеба О. В., Трембовецький П. П. Жанрово-структурні особливості роману Майкла Ондатже «Котячий стіл»

Мета роботи полягає у виявленні жанрової природи та наративної структури роману Майкла Ондатже «Котячий стіл». У центрі уваги – з'ясування механізмів художньої трансформації традиційних жанрових моделей та аналіз взаємодії часових пластів «минулого» і «теперішнього» в межах єдиного наративу.

Методологія дослідження ґрунтується на поєднанні інструментарію сучасної наратології та генології. Застосовано принципи жанрологічного аналізу для деконструкції стратегій роману виховання (*Bildungsroman*) та морського роману. Використано порівняльно-типологічний метод для зіставлення концептів «виховання» та «дорослішання» в системі координат автора.

Наукова новизна розвідки визначається обґрунтуванням тези про те, що «Котячий стіл» є «фікційними мемуарами», де автор свідомо руйнує «автобіографічний пакт». Доведено, що жанрова специфіка твору визначається синтезом морської історії, травелогу та інтелектуального роману пам'яті. Вперше детально проаналізовано механізм «подвійної фокалізації», коли напруга між наївним поглядом одинадцятирічного протагоніста та рефлексією дорослого наратора стає головним засобом вираження філософської позиції Ондатже щодо конструктивності пам'яті.

Основним результатом дослідження є висновок про те, що жанрова своєрідність роману «Котячий стіл» визначається свідомим синтезуванням елементів морського роману, травелогу, шпигунського квесту та інтелектуальної автобіографії. Встановлено, що автор деконструє класичний *Bildungsroman*, заміщуючи лінійне становлення особистості фрагментарною історією дорослішання (*coming-of-age*), в якій подорож є актом інтенсивної та травматичної ініціації. Визначальним чинником художньої структури твору є наративна напруга між наївним поглядом дитини та рефлексивною дистанцією дорослого оповідача.

Ключові слова: Майкл Ондатже, жанр, роман, поетика, нарація, літературна структура.

Keba O. V., Trembovetskyi P. P. Genre and Structural Features of Michael Ondaatje's Novel *The Cat's Table*

The purpose of the paper is to identify the genre nature and narrative structure of Michael Ondaatje's novel *The Cat's Table*. The focus is on examining the mechanisms of artistic transformation of traditional genre models and analyzing the interaction between the temporal layers of «past» and «present» within a single narrative.

The research methodology is based on a combination of tools from modern narratology and genology. Principles of genological analysis are applied to deconstruct the strategies of the *Bildungsroman* and the maritime novel. A comparative-typological method is used to contrast the concepts of «upbringing» and «coming-of-age» within the author's coordinate system.

The scientific novelty of the study is determined by the substantiation of the thesis that *The Cat's Table* is a «fictional memoir», where the author deliberately breaks the «autobiographical pact». It is proved that the genre specificity of the work is defined by a synthesis of sea fiction, travelogue, and the intellectual novel of memory. For the first time, the mechanism of «double focalization» is analyzed in detail, where the tension between the naive gaze of the eleven-year-old protagonist and the reflection of the adult narrator becomes the primary means of expressing Ondaatje's philosophical position on the constructiveness of memory.

The study confirms that the genre originality of *The Cat's Table* is determined by a conscious synthesis of elements of the maritime novel, travelogue, spy quest, and intellectual autobiography. It is established that the author deconstructs the classic *Bildungsroman*, replacing the linear formation of personality with a fragmented coming-of-age story, in which the journey is an act of intense and

traumatic initiation. The defining factor of the novel's structure is the narrative tension between the child's naive perspective and the adult narrator's reflective distance.

Key words: Michael Ondaatje, genre, novel, poetics, narration, literary structure.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 29.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 18.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 07.05.2026